ПРАВОВА ПОЗИЦІЯ ВС ЩОДО ВІДШКОДУВАННЯ МОРАЛЬНОЇ ШКОДИ В СІМЕЙНИХ ВІДНОСИНАХ: «ДІЯННЯ ОСОБИ, ЯКА НЕ ВИКОНУВАЛА СВІЙ ОБОВ`ЯЗОК ПО УТРИМАННЮ ДИТИНИ, Є ПРОТИПРАВНИМИ, ОДНАК ФАКТ ЗАВДАННЯ ТАКИМИ ДІЯННЯМИ МОРАЛЬНОЇ ШКОДИ ДИТИНІ ПІДЛЯГАЄ ДОВЕДЕННЮ»[1]

Верховний Суд

Реферат. Постанова Верховного Суду від 21 квітня 2021 року у справі № 2-3897/10 відповідає на питання, чи можна стягнути моральну шкоду в сімейних відносинах у випадках, прямо не передбачених Сімейним кодексом України. Спір виник за позовом батька, який просив стягнути з матері моральну шкоду, завдану дитині невиконанням обов'язку з її утримання. Верховний Суд проаналізував статті 3, 22, 51 і 55 Конституції України, статтю 8 і пункт 6 частини другої статті 18 СК України, статті 9, 16 і 23 ЦК України, а також пункт 49 постанови Великої Палати від 1 вересня 2020 року у справі № 216/3521/16-ц. Суд дійшов висновку, що норми ЦК субсидіарно застосовуються до сімейних відносин, а перелік способів захисту в статті 18 СК має відкритий характер. Шість передбачених СК випадків відшкодування моральної шкоди (статті 49, 50, 157, 158, 159, 162: позбавлення репродуктивної функції, ухилення від виконання договору чи рішень щодо участі у вихованні дитини, самочинна зміна місця її проживання) становлять перелік діянь, за яких факт шкоди вже констатовано законом, а не вичерпний перелік підстав. Обмеження права на компенсацію лише цими випадками суперечило б засадам справедливості, добросовісності й розумності. Ключова правова позиція: невиконання обов'язку утримувати дитину протиправне, проте факт завдання дитині моральної шкоди потрібно довести, зокрема обізнаність та усвідомлення дитиною відсутності утримання, наявність душевних страждань і їх причинний зв'язок із цим, рівень забезпечення потреб дитини другим з батьків, вплив відсутності утримання на розвиток дитини. Суд також зауважив, що апеляційна інстанція безпідставно врахувала шкоду, завдану батькові, який такої вимоги не заявляв, і визначив розмір відшкодування на користь дитини в сумі 20 000 грн. Для практики позиція важлива тим, що переносить центр ваги на доказування психологічних наслідків для дитини. Редакція журналу радить у таких спорах замовляти судово-психологічну експертизу в атестованого Мін'юстом судового експерта згідно зі статтею 106 ЦПК України для встановлення факту моральних страждань та орієнтовного розміру компенсації.

Ключові слова: моральна шкода, сімейні відносини, утримання дитини, доказування моральної шкоди, субсидіарне застосування ЦК України, способи захисту сімейних прав, Верховний Суд, судово-психологічна експертиза, душевні страждання дитини, причинний зв'язок.

Supreme Court Position on Compensation for Moral Damage in Family Relations: «Failure to Fulfil the Duty to Maintain a Child Is Unlawful, but the Fact of Moral Damage to the Child Must Be Proven»

Verkhovnyi Sud.

Abstract. This item presents the Supreme Court ruling of 21 April 2021 in case No. 2-3897/10, which addresses whether moral (non-pecuniary) damage may be recovered in family relations beyond the cases expressly listed in the Family Code of Ukraine. The father sought compensation from the mother for moral damage caused to their child by her failure to provide maintenance. Relying on Art-

icles 3, 22, 51 and 55 of the Constitution, Articles 8 and 18 of the Family Code, Articles 9, 16 and 23 of the Civil Code and paragraph 49 of the Grand Chamber ruling of 1 September 2020 in case No. 216/3521/16-ts, the Court held that civil law applies subsidiarily to family relations and that the list of remedies in Article 18 of the Family Code is open-ended. The six instances of moral damage provided for in the Family Code (Articles 49, 50, 157, 158, 159 and 162) are situations in which the law itself establishes the fact of damage, not an exhaustive list; confining compensation to them would contradict fairness, good faith and reasonableness. The key position is that non-payment of maintenance is unlawful, yet moral damage to the child must be proven: the child's awareness of the lack of support, the presence of emotional suffering and its causal link with that lack, the extent to which the other parent met the child's needs, and the effect on the child's development. The Court also noted that the appellate court wrongly took into account damage to the father, who had not claimed it, and set compensation for the child at UAH 20,000. The journal recommends commissioning a forensic psychological examination from a certified expert under Article 106 of the Civil Procedure Code to establish moral suffering and an indicative amount of compensation.

Keywords: moral damage, family relations, child maintenance, proof of moral damage, subsidiary application of civil law, Supreme Court of Ukraine, forensic psychological examination, emotional suffering of a child, causation.

Першоджерело: *Постанова Верховного Суду від 21.04.2021 у справі № 2-3897/10.*[2] *Реферат оприлюднено в журналі 31.08.2021.*

References

1. Verkhovnyi Sud. Pravova pozytsiia VS shchodo vidshkoduvannia moralnoi shkody v simeinykh vidnosynakh: "Diiannia osoby, yaka ne vykonuvala svii oboviazok po utrymanniu dytyny, ye protypravnymy, odnak fakt zavdannia takymy diianniamy moralnoi shkody dytyni pidliahaie dovedenniu" [Supreme Court Position on Compensation for Moral Damage in Family Relations: "Failure to Fulfil the Duty to Maintain a Child Is Unlawful, but the Fact of Moral Damage to the Child Must Be Proven"] : referat. Sudovo-psykholohichna ekspertyza. Zastosuvannia polihrafa i spetsialnykh znan v yurydychnii praktytsi. 2021. Vol. 6, No. 4 (34). URL: https://expertize-journal.org.ua/normativnie-documenti/5607-pravova-pozitsiya-vs-shchodo-vidshkoduvannya-moralnoji-shkodi-v-simejnikh-vidnosinakh-diyannya-osobi-yaka-ne-vikonuvala-svij-obov-yazok-po-utrimannyu-ditini-e-protipravnimi-odnak-fakt-zavdannya-takimi-diyannyami-moralnoji-shkodi-ditini-pidlyagae-dovedennyu (onovlena versiia vid 31.08.2021). [in Ukrainian].

2. Postanova Verkhovnoho Sudu vid 21.04.2021 u spravi № 2-3897/10 [Ruling of the Supreme Court of 21.04.2021 in Case No. 2-3897/10]. URL: https://reyestr.court.gov.ua/Review/96498387 (data zvernennia: 04.11.2026). [in Ukrainian].